

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	<i>Cilt: 4, Sayı: 2, 2021</i>
	<i>Vol: 4, Issue: 2, 2021</i>
	<i>Sayfa – Page: 220-233</i>
	<i>E-ISSN: 2667-4262</i>
	

ÇİN DİLİ VE YAZILI ÇEVİRİ TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

AN OVERVIEW OF CHINESE LANGUAGE AND WRITTEN TRANSLATION HISTORY

Çile MADEN KALKAN*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p> Geliş: 05.05.2021</p> <p> Kabul: 18.08.2021</p> <hr/> <p>Anahtar Kelimeler: Çin, Çince, çeviri, Çin çeviri tarihi, çeviri ölçütleri.</p> <hr/> <p><i>Araştırma Makalesi</i></p>	<p>Dil bir milletin simgesidir. Bu simgenin geçirdiği aşamalar bizlere milletlerin siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal alanları hakkında bilgi verir. Çeviri ise bu bilgilerin aktarılması için kullanılan bir bilim dalıdır. Çince günümüzde öğrenilmesi en zor görülen dillerden bir tanesi olup içerisinde yoğun olarak Çin kültürünü de barındırmaktadır. Çince günümüzde kıta Çin’de kullanılan basitleştirilmiş şeklini alana kadar tarihte pek çok sadeleştirme sürecinden geçmiştir. Ne yazık ki bu dilin modernleşmeye kadar uğradığı değişiklikler hem öğrenilmesini hem de çevirisinin yapılmasını zorlaştırmıştır. Bu çalışmanın amacı Çin dilinin tarihsel süreçteki değişikliklerini ele alıp, Çin’de yazılı çeviri tarihini genel olarak tanıtmaktır. Bu amaca uygun şekilde makalede China Academic Journals (CNKI) veri tabanı ve açık kaynaklardan elde edilen bilgiler kullanılarak uzun Çin tarihi içerisinde dilin değişimleri ve çevirinin rolü incelenmiştir. Bu doğrultuda ülke içinde dilin sadeleştirilmesi ile ilgili her dönemde yoğun çalışmalar yapıldığı gözlemlenmiştir. Buna ek olarak, Çin çeviri tarihinin özellikle ve ağırlıklı olarak hükümet politikaları doğrultusunda şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır.</p>
ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 05.05.2021</p> <p> Accepted: 18.08.2021</p> <hr/> <p>Keywords: China, Chinese Language, translation, Chinese translation history, translation criteria.</p> <hr/> <p><i>Research Article</i></p>	<p>Language is the symbol of nations. The stages of this symbol in the historical process give us information about the cultural, social areas of nations. Translation, is a science used to transfer this information. Chinese is one of the most difficult languages to learn today, and it also includes Chinese culture intensively. Chinese has gone through many simplification processes in history until it took the simplified form used in continental China today. Unfortunately, the changes that this language has undergone until modernization has made it difficult both to learn and to translate. The aim of this study is to deal with the changes in the historical process of the Chinese language and to introduce the history of written translation in China in general. In accordance with this purpose, the article examined the changes in the language and the role of translation in the long history of China by using the information obtained from CNKI database and open sources. In this direction, it has been observed that intensive studies have been carried out in every period on the simplification of the language in the country. In addition, it was concluded that the history of Chinese translation was shaped especially and predominantly in line with government policies.</p>

* Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, Çince Mütercim Tercümanlık Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, E-mail: cile.maden@hbv.edu.tr.

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4736-7101>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Maden Kalkan, Çile (2021). “Çin Dili ve Yazılı Çeviri Tarihine Genel Bir Bakış”. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (2): 220-233. DOI: <https://doi.org/10.37999/udekad.933009>.

Extended Abstract

The past is a reflection of the future. One of the most important factors in the transfer of the past, which we can access more quickly through technology today, is language. Because language contains an embedded history, culture and folklore etc. In this respect, to understand language means to understand a country, society and people. At this point of understanding and being understood, we come across translation studies. Because translation enables the establishment of cultural, political, economic, etc. bridges as well as linguistic bonds between societies. China, which has a long history, is one of the best examples that can be given in this regard with its language and translation history.

As can be understood from the word “中国 (Zhongguo)” meaning middle kingdom, central country, the Chinese have long considered themselves “the only nation under the sky” and their emperors as the “son of the sky”. Based on this worldview, they lived among themselves for a long time and did not feel the need to learn another language or to teach their own language. However, although they do not have any concerns about being understood by other nations, they have made simplification studies for a long time, believing that they should achieve an agreement among themselves. The language that we describe as "Simplified Chinese", used in continental China today, is a product of translation studies as well as these simplifications. One of the effects of translation here has been the derivation of new words in the language of the country, sometimes even being accepted as they are in another country.

If we look at translation in China in general, there are mainly three important periods in history. The first of these is realized with Jesuit translations with the arrival of Buddhism in China. In this process, Jesuit missionaries from various nations bequeathed works covering new scientific fields to China. The second period is the period of Protestant missionaries who came to China with their efforts to spread Christianity, and in this process, especially Bible translations stand out. The third and last period is the period after the Opium War (1839-1842), when China was defeated by the British and started to make its first concessions. In this period, translations made mainly in scientific fields stand out. Having suffered a heavy defeat in this war, China has begun to accept the West. In this direction, China gave importance to science in order to strike the West with their own weapon.

Today, when it comes to translation studies, Western countries and their studies always come to mind. However, Asian societies that reflect their cultures intensely on their languages also have implications in the field of translation studies. For this reason, the aim of the study is to give information about the Chinese language and the history of written translation, and to bring an "eastern" view to the field of translation studies.

The main questions in the emergence of this study are: How did Simplified Chinese take shape? How did China meet translation? How have the effects and processes of translation studies progressed in China? Can the "eastern" view contribute to the field of translation studies with the history of Chinese translation? In order to give concrete answers to these questions, references were made to researchers working in this field. In addition, it is aimed to contribute to gaining an eastern perspective to translation studies through these questions.

This study can be defined as a qualitative research based on some Sinologists' studies on the history of Chinese language and translation, and historical sources available on the subject. In addition to the perspectives of domestic and foreign academics on the subject, written translation practices in China were examined.

The findings of this study are as follows: The Chinese language has undergone simplification for a long time until it took its present form, which shows that language has been given importance in every period. The history of Chinese translation started with religious texts and experienced its peak with the translation of scientific texts. The formation of modern China has been based on efforts to simplify the language and domestic and foreign translations. China contains the political and economic historical backgrounds of other countries in its historical records. In this direction, it is possible to say that translations from Chinese bring together literary, historical, political and political purposes. China has been successful in bringing its country to its current modern shape, especially in the scientific field, with the translations it has made and the development of its research.

Giriş

Çince, Çin-Tibet dil ailesine mensup, dünyanın en eski dillerinden biridir. Özellikle Doğu Asya’da yaygın olarak kullanılan Çince, Güney Asya’nın da belli kesimlerinde kullanılmaktadır. Çincenin ilkyazı örnekleri kaplumbağa ve inek kürek kemikleri üzerine yazılı olarak An Yang’da (安阳) bulunmuştur. Bu yazılı örneklerin M.Ö. 16. ve M.Ö. 11. yüzyıllar arasında yaşamış olan Shang Hanedanı (商朝 M.Ö. 1600-M.Ö. 1027) döneminden günümüze geldiği bilinmektedir ve bunlara “Fal Yazıtları” denilmektedir (Fidan 2011: 2). Bu ilk yazılardan sonra Çincenin genel kabul görülen dönemlendirilmesi:

- a. Eski Çince: M.S. 3. yüzyıl öncesi,
- b. Orta Çince: 3.- 12. yüzyıl arası,
- c. Erken Modern Çince: 12.- 19. yüzyıl arası,
- d. Modern Çince: 20. yüzyıldan günümüze şeklidir (Wang, 2011).

Eski Çince olarak bilinen ortak dilin Çin tarihindeki ilk örneğine “Ya Yan (雅言)” denilmiştir. Ünlü Çinli düşünür Konfüçyüs’ün de “Lunyu (论语)” isimli eserinde bu ortak dili kullandığı belirtilmektedir (Fidan 2011: 4). Eserinde bu ortak dili kullanmasının yanı sıra Konfüçyüs’ün öğrencilerine de yine bu dili kullanarak ders verdiği bilinmektedir (Chaofen 2006: 15).

Qin Shi Huang (秦始皇 M.Ö. 247-M.Ö. 210) liderliğinde M.Ö. 221 yılında Savaşan Beylikler dönemine son veren Qin Hanedanı (秦朝 M.Ö. 221-M.Ö. 206), ilk olarak merkezi otoriteyi sağladıktan sonra dil alanında çalışmalara ağırlık vermiş ve Çin dilini standartlaştırma girişimlerini başlatmıştır. İmparatorun, veziri Li Si’ye (李斯 M.Ö.280-M.Ö. 208) ortak bir yazı sistemi geliştirilmesini emretmesiyle günümüz Çincesinin ilk standart örneğinin temelleri atılmıştır.

Qin Hanedanı’nın ardından, M.Ö. 206- M.Ö. 220 yılları arasında hüküm süren Han Hanedanı (汉朝) dönemi de Çin tarihindeki önemli dönemlerden biri olarak kabul edilir. Qin döneminde temelleri atılan ortak Çin Yazısı aslında Han Hanedanı döneminde kökleşmeye başlamıştır (Giray 2011: 5). Han Hanedanı dönemi Çin’e öylesine etki etmiştir ki, günümüzde etnik Çinliler kendilerini Han Milleti anlamına gelen “Hanzu (汉族)”, yazılarını Han Yazısı anlamına gelen “Hanzi (汉子)” ve dillerini de Han Dili anlamına gelen “Hanyu (汉语)” olarak adlandırır. Bu dönemde oluşturulan ortak dile ise “Tongyu (通语)” denilmiştir. Ayrıca dönemin en önemli gelişmelerinden biri ise Budizm’in Çin’e girmesiyle Sanskritçeden Çinceye çevirilerin yapılmaya başlanmasıdır (Chao 2006: 17).

Han Hanedanı’nın yıkılmasından sonra Çin uzun süreli bir duraklama dönemine girmiştir. Sui Hanedanı (隋朝 581-618) döneminde yapılan devlet memurluğu sınavlarında ortak dile hâkimiyet ölçülmeye başlanmış ve yönetici sınıf da ortak dil çevresinde şekillenmeye başlamıştır (Fidan 2011: 6). Sui’den sonraki Tang Hanedanı’nın (唐朝 618-907) yıkılmasının ardından ise Moğollar ve Mançular gibi halklar Çin’e hükmetmeye başlamışlardır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak hem dil hem de kültürlerin karışmasıyla Çince üzerinde Ural Altay dillerinin etkisi görülmeye yani melez bir dil ve kültür ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak

Pekin’de Ural Altay dilini konuşan yönetici nüfusun yoğunluğu ve bu durumun dili etkilemesi ile Çincenin bazı ses özelliklerinin kaybolmaya başladığı görülmüştür (Chao 2006: 18). 1368 yılında Ming Hanedanı (明朝 1368-1644) ile birlikte Han etnik grubu soyundan ileri gelenler tarafından, yönetici sınıfını içeren yeni bir yönetim şekli tesis edilmiştir. Bu dönem Çin dili açısından bir yenilenme dönemi olarak görülmektedir (Fidan 2011: 7).

Gerek Rusya, Japonya gibi Çin’in komşu ülkelerindeki gelişme ve ilerlemeler, gerek Çin’in Batılı güçlere karşı aldığı askeri yenilgiler 19. yüzyılın ortalarına doğru dil alanında modernleşmeye gidilmesini artık bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu dönemdeki Qing Hanedanı’nın (清朝 1644-1911) başkenti Pekin’de konuşulan dil “Guanhua (官话)” yani Mandarin olarak bilinmektedir. Batılılar tarafından hala Çin dili anlamında kullanılan bu kelime, Çin’e ilk ulaşan Güney Avrupalı misyonerlerin verdikleri bir isimdir (Coblin 2000: 537).

Sun Yatsen (孙中山 1866-1925) önderliğinde, 1911 yılında girişilen Cumhuriyet Devrimi başarısızlığa uğramış ve 1919 yılına kadar Çin feodal derebeyliklerce parçalanmıştır. 1919 yılında Pekin Üniversitesi’nde baş gösteren toplumsal olaylar, Çin’de ulusal bilincin yeniden oluşmasını sağlamıştır. Bu süreçte sadece siyaset değil, edebiyat ve kültür de yeniden şekillendirilmiştir (Kırilen, 2016: 2-3). Başını Hu Shi’nin (胡适 1891-1962) çektiği “Baihuawen 白话文” olarak bilinen sade dil hareketi ile edebi dilin sadeleştirilmesine gidilmiş, Çin’de yüzlerce yıldır süregelen geleneksel anlatı tarzı yıkılmıştır. Bunun yerine yazı dilinin esasını gündelik konuşma dilinin oluşturması yöntemine gidilmiştir. Hu Shi bu konunun önemini: “*Modern tarzda yazılmış bir eserin yazı dili konuşma dilinde olmalı, içeriği ise güncel konulardan oluşmalıdır...*” ifadeleriyle dile getirmiştir (Zhou 1988: 610). Böylece gündelik dil, bilimsel yayınlar ve edebi eserlerde kendine yer edinmiştir. 1949 yılında Mao Zedong’un (毛泽东 1893-1976) Çin Halk Cumhuriyeti’ni kurması ile birlikte dil alanında önemli gelişmeler yaşanmaya devam etmiştir. 1955 yılında Pekin’de düzenlenen toplantının ardından ortak dil için kullanılan “Guoyu (国语)” yerine “Putonghua (普通话)” ismi kullanılmaya başlanmıştır. Bu kararın ardından 1958 yılında Çin Halk Cumhuriyeti tarafından yeni bir transkripsiyon ve telaffuz sistemi olan “Hanyü Pinyin (汉语拼音)” kullanılmaya başlanmıştır (Chao 2006: 22-23). Çince pinyin sistemi, her biri ayrı bir ideogram olan Çince karakterlerin (imlerin) Latin harfleriyle yazılıp okunmasını sağlamaktadır. Bu sistem Çin Hükümet projelerinden birisi olarak 1950’lerden itibaren geliştirilmeye başlanmıştır. Sistem, Çince telaffuzun öğretimi için okullarda tanıtılıp kullanılmasının yanı sıra Çinli yetişkinler arasında okuryazarlık oranını arttırmak için de kullanılan bir yöntem olmuştur. Bunun yanı sıra bu sistem yabancıların Çince öğrenimine dil yakınlığı kurulmasını sağlayarak olumlu etkilerde bulunmaktadır.

Çin, kültürünü yazısına yoğun şekilde yansıtmış bir ülkedir. Bu da bir anlamda dilin öğrenimini daraltmıştır ki neredeyse her hanedan döneminde dilin standartlaştırılması için yoğun bir çaba sarf edilmiştir. Bunlara ek olarak modernleşme sürecinde büyük bir çoğunluğu okuma ve yazma bilmeyen halk için 1930’lu yıllarda Çince karakterlerin sadeleştirilmesi hareketi başlatılmıştır (Nanqiu 2006: 2-3). Ne yazık ki gelenekselciler tarafından gelen yoğun tepkiler üzerine bu sadeleştirme hareketinden herhangi bir sonuç elde edilememiştir. Oysaki

kullanılan bu dil sadece yerel halk değil, Çin'in dış ülkelerle olan askeri, siyasi ve ticari bütün ilişkilerini de olumsuz olarak etkilemiştir. Kendilerini “göğün altındaki tek ulus⁸” olarak gören Çin hükümdarları ve özellikle gelenekselci kesim Çin halkı, kültürlerinin simgesi olan dillerini değiştirmeye yanaşmamışlardır. Çin hükümdarlık döneminde ülkeler arası ilişkilerinde ise diğer ülke vatandaşlarını ticaret sözleşmeleri vb. gibi belli kısıtlamalarla topraklarına kabul etmiş, yabancıların dilini reddettiği gibi onların Çin dilini öğrenmelerini de yine belli yasaklarla engellemiştir. Son olarak 1952 yılında kurulan bir komite Çince karakterleri daha kolay okunur ve yazılır bir hale getirmek için sadeleştirme çalışmaları başlatmıştır (Fidan 2011: 8).

Çeviriye Yaklaşımlar

Çeviri, birçok düşünür tarafından farklı şekillerde açıklanmış bir etkinliktir. Eugene Nida'ya göre çeviri, birçok yerel bilim adamı tarafından belli boyut ve ölçüleri olması gereken ve yaratıcı ihanet olarak görülen, anlamın tercümesidir (Ni 2004: 92). Escarpit'e göre ise çeviri, orijinal metine ikinci bir hayat vermektir (Escarpit 1987: 137). Klöpfer'e göre çevirinin işlevi ise “*anlaşılmayana anlaşılır kılmaktır*”, yani “*bilinmeyeni bilinen şeylerle anlatmaktır*” (1967: 17, 70). Bu anlamda çevirinin sadece diller arası bir karmaşanın üstesinden gelmediği, aynı zamanda kültürlerarası iletişimi sağlayarak farklı kültürlerin birbirlerini tanıyıp anlamalarına da yardımcı olduğunu söylemek mümkündür. Yani çeviri iki kültür arasında hem bir geçiş hem de bir limandır (pass-port). İki kültür arasında geçiş özelliği taşımasından dolayı pasaport niteliğinde iken, iki kültürü birbiriyle karşılaştırıp yüz yüze getirmesi özelliğinden dolayı da bir liman niteliği taşımaktadır.

Batı literatürünün popüleritesi Çin'de oldukça inişli çıkışlıdır. Mao'nun döneminde (35 yıllık bir süreç) Batıdan hangi eserlerin Çinceye çevrilebileceğine ilişkin ağır kısıtlamalar getirilmiştir (Zhang 2008: 27). Günümüzde ise Batı roman ve hikâyelerinin Çince çevirisi popüler ve çok satan kitaplar arasında yer almaktadır. Ancak kabul etmeliyiz ki çevrilen eserin popüleritesiyle çevirinin kalitesi birbirine eşit değerler değildir.

Çevirinin kalitesinin nasıl analiz edilebileceğine dair birçok bilim adamı fikirlerini ileri sürmüşlerdir. Bunlardan birisi biçimsel eşdeğerlik ve dinamik eşdeğerlik olarak iki yaklaşımı öne süren Eugene Nida'dır. Ona göre dinamik eşdeğerlikte kaynak dil ve kültür hedef dil okurunun kültürüne yaklaştırılmıştır. Biçimsel eşdeğerlikte ise sözcüğü sözcüğüne bir çeviri söz konusudur, ancak bu anlayışa göre kaynak dil hedef dilden ne kadar farklıysa çeviri eserin anlaşılabilirliği de o kadar zor olacak demektir. Lu Xun'un (鲁迅 1881-1936) Batı edebiyatından Çinceye çevirdiği eserler ele alınacak olursa; biçimsel eşdeğerlik roman çevirilerinde kullanılmaya başlandığı zaman anlaşılması imkânsız metinler ortaya çıkmıştır (Chan 2001: 202). Bu bakımdan Çince ve Batı dilleri arasında dilsel açıdan büyük farklar olduğu için bu diller arasında dinamik eşdeğerliğe uygun çeviriler yapmak aslında daha uygundur (Chan 2004: 223; Zhong 2003).

⁸ Çince ismiyle “Zhongguo 中国”, “orta krallık, merkez ülke” anlamlarına gelmektedir. Bu durum eski dönem Çinlilerin dünyayı daire şeklinde ve ülkelerini de bu dairenin tam ortasında olarak hayal etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu bakış açısıyla Çinliler uzun yıllar kendilerini “gökyüzünün altındaki tek ülke”, imparatorlarını da “göğün oğlu” olarak ilan etmişlerdir.

Ünlü filozof Walter Benjamin belli çeviri çalışmalarının kalitesini anlatabilmek için “çevrilebilirlik” terimini kullanmıştır. Bir çalışmanın çevrilebilir olması için onun doğal halinin bile kendi kendisine çeviriye uygun olması gerektiğini, çevirmenin ise sadece okuyucu ile eser arasındaki bir aracı olduğunu ileri sürmüştür. Başka bir açıdan bakacak olursak Paolo Bartolini’nin “karşılıklı kültürel verimlilik” fikriyle karşılaşmak mümkündür. Bartolini’ye göre çeviri, farklı diller ve kültürler arasında gerçekleşen ve birbirlerini etkileyerek zenginleştirdikleri bir buluşmadır. Bu doğrultuda çeviri toplumları sosyal, siyasi, ekonomik olarak etkileyen, insanla birlikte değişip, gelişen adeta yaşayan bir olgudur diyebiliriz. Çevirmen de bu olguyu aktaran konumundaki kişidir. Çoğunlukla belli normlar çerçevesinde yapılması beklenen çevirilerdeki en önemli nokta, çevirmenin kaynak dil-kültür ve hedef dil-kültür bilgisidir. Çevirmenler adına bu iki konu üzerindeki bilgi ve alt yapıya göre bir eserde çevrilebilirlikten ve kültürel aktarımdan söz edilebilir. Çünkü çevirmenlerin iki kültür ve dil arasındaki bilgileri, kaynak metin ve hedef metin arasındaki akıcılığın devamlılığını gösterebilir. Çeviri metin ister kaynak metnin gölgesinde kalsın, isterse de tamamen bir yeniden yazma şekline girsin, her zaman orijinal metnin öz anlamına ve değerine sahip olmalıdır. Söz konusu Çin’de çeviri olduğunda ise çevrilen ilk eserlerin dönemin koşullarının yanı sıra dilsel ve kültürel farklılıklardan dolayı bazen kaynak metnin yorumlanması bazen de kısmi çeviri olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Örneğin, Euclid’in Matteo Ricci (1552-1610) tarafından Çinceye yapılan çevirisi kısmi bir çeviridir, ancak bundan daha önemli olan ise dilin kendi içerisindeki klasik Çince-modern Çince sorunsalıdır.

Qing Hanedanı sonlarına doğru modern Çince henüz çok fazla kullanılmamakta, bilim adamları bunun yerine makalelerinde ve yazılarında klasik Çinceyi tercih etmektedirler. O zamanlar Çin hâlâ feodal bir toplumdur ve Qing Hanedanı diğer ülkelerle iletişim kurmaktan kaçınmaktadır. Atalardan kalma mutaassıp inançlara sahip insanlar, güçlü savaş gemileri ve ateşli topları dışında hiçbir şeyleri olmadığını düşündükleri Batı’nın öğretilerini de küçük görmektedirler. Aydınlar da Batı’nın yeni düşüncelerini kabul etmeyi reddetmekte ve katı bir şekilde Çin kültürünün Batı’dan daha üstün olduğunu iddia ederek, Batı düşüncelerini öğrenmenin kendi itibarlarını zedelemek olduğuna inanmışlardır. Bu koşullar altında, Çin’li aydınların Batı ideolojisine ilgilerini arttırmak amacıyla, ünlü bir yazar, çevirmen olan Yan Fu’nun (严复 1854-1921) çevirilerinde Han dönemi öncesindeki sözdizimi kurallarını ve kelimelerini benimsemekten başka seçeneği olmadığı görülmektedir. O, hem Çin’de klasik ve modern bir eğitim alması hem de Batılı filozoflara aşina olduğu İngiltere’de okumuş olması ile önceki çevirmenlerden farklı bir geçmişe ve ikili bakış açısına sahiptir. Yan Fu’nun çevirideki amacı, kendilerine aydın diyen kesimin ilgisini çekmektir. Onun çevirdiği kitaplar etkili bir kapitalist toplumu şekillendiren, Modern Batı düşüncesinin ana kitaplarıdır. O, ortaçağdan kalma fikirleri barındıran kitaplardaki o acı noktaları bulup, onları antik stiller kullanarak adeta şekerle kaplamıştır. Bu sayede birkaç yıl içerisinde çevirileri geniş okuyucu kitlelerinin ilgilerini çekmeyi başarmıştır. Onun bu ideolojik hamlesi son derece başarılı olmuştur.

Çin’de Yazılı Çeviri Tarihi

“*Ayinler Kitabı (Liji 礼记)*” na göre, Çin’de ilk çeviri faaliyetleri 3000 yıldan daha fazla bir süre önce, Zhou Hanedanı (周朝 M.Ö. 1122-M.Ö. 256) zamanında görülmüştür (Zuyi 2001:

373). Han Hanedanı zamanında Hint astronomisi ile ilgili bazı Budist sutralar ve çalışmalar Sanskritçeden tercüme edilmiştir (Zhong 2003). Bu sutraların çevrilmesi ile Budizm geniş kitlelere yayılarak Taoizm'e⁹ rakip olmaya başlamıştır. Bunun üzerine çevirinin nasıl yürütüleceğine dair iki düşünce okulu açılmıştır. Bu okullardan ilkinin düşünce ekolü dönemin ünlü çevirmenlerinden Dao An (道安 314-385) tarafından ileri sürülmüştür (Chan 2009: 37). Dao An, kaynak metnin kelimesi kelimesine çevrilmesi gerektiğini belirterek, katı bir edebi çeviri anlayışını savunmuştur. Diğer bir okulun düşünce ekolü ise Çin'e davet edilen Hint Budist keşiş Kumarajiva (鳩摩罗什350-410) tarafından ileri sürülmüştür (Zhong 2003). Kumarajiva ise bugün serbest çeviri yaklaşımı olarak değerlendirdiğimiz, çevirinin amacı olarak özünün anlaşılmasının yeterli olduğunu ileri süren düşünceyi öneren ilk kişi olarak bilinmektedir.

Çeviri ve bilgi alışverişinin yaygın bir uygulama haline geldiği, saltanatın, genişlemenin ve sanatta verimin arttığı Sui Hanedanı ile Tang Hanedanını kapsayan süreç ise Çin'de çevirinin ilk zirvesi olarak kabul edilebilir. Bu dönem tamamı yine Budist keşişler tarafından çevrilen Budist sutra çevirilerinin çokluğu ile meşhurdur. Dönemin en meşhur çevirmeni Hindistan'ı gezip gelen ve bu gezisini tüm detayları ile "*Records on the Western Regions of the Great Tang Empire (Da Tang Xiyuji/大唐西域记)*" isimli kitabında ele alan, rahip Xuan Zang (玄奘 600-664)'dir (Zuyi 2001: 374-375). Onun, bu yolculuğundan Çin'e kutsal eserler ve altın Buda heykellerinin yanı sıra yüzlerce el yazması ile döndüğü, imparatorun onu büyük bir zafer duygusu ile karşılayarak, o ve onun yardımcılarının hayatının devamını geçirip yüzlerce Budist el yazmasını çevirdikleri Xi'an (西安) şehrindeki Büyük Yabani Kaz Pagodası'nı inşa ettirdiği söylenmektedir (Zhong 2003). Ayrıca Xuan Zang'ın bu gezisinde büyük klasik "*Batıya Yolculuk (Xiyou Ji/西游记)*"tan da ilham aldığı söylenmektedir. O, Taoizm'in kurucusu olarak kabul edilen Lao Zi'nin eserlerini Sanskritçeye çevirerek Hindistan'a göndermiş, Çince dışında diğer dillerde çeviri yapan ilk Çinli tercümandır (Zuyi 2001: 375). Xuan Zang çeviri, doğru ve halk tarafından anlaşılır olmalıdır ilkesini ileri sürerek, kaynak metne saygı ve anlaşılabilirliği çeviride bir hedef haline getiren serbest ve edebi çeviriyi savunmuştur. Çeviri çalışmaları ve teorisi için önemli katkılarda bulunmuş olan Xuan Zang, bu dönemin en önemli çevirmen ve teoristi olarak bilinmektedir. Xi'an şehrinde onun için yaptırılmış olan pagoda, günümüzde, yani yaklaşık 1300 yıl sonra bile onun Hindistan'dan getirdiği çalışmalar ve önünde kendisinin heykeli ile hâlâ ayakta durmaktadır (Thompson 2006: 176). Çin'de çeviri tarihine bakacak olursak, Budist sutraların çevirisi ilk zirve olarak düşünülür. Öyle ki dünyadaki hiçbir çeviri zamanının uzunluğu, enginliği, kitlelerinin yoğunluğu ve etki alanı bakımından bu sutralarla eşleştirilemez olduğu düşünülmektedir (Zuyi 2001: 377).

Yuan ve Ming Hanedanları zamanında ise Budist sutraların çevirileri önemini yitirmiştir. Bunların yerine bilim ve teknoloji üzerine eserler ve Hıristiyan misyonerlerin gelişiyile Hıristiyanlığı içeren metinler önem kazanmıştır. Dönemin çevirilerinin büyük çoğunluğu

⁹ Daoizm (Dao 道) olarak da bilinen bu düşünce ekolü, temeli Laozi'nin (老子 ? M.Ö. 6.-4. yy) eseri "*Dao De Jing (道德经)*"e dayanan Antik Çin'de ortaya çıkmış bir öğretilerdir. Yol, yürümek, yön, akış vb. anlamlara gelen Dao, öğretinin temelini oluşturur.

matematik, astronomi, tıp vb. alanlarda yapılmış olsa da 1625 yılında çevrilmiş olan “*Aesop’s Fables (Ezop Masalları)*” gibi birkaç edebi eser çevirisi de yapılmıştır (Zhong 2003). Çin çeviri tarihindeki ikinci zirve Ming Hanedanı sonu ve Qing Hanedanı başlarında görülmüştür. Bu dönemde bilimsel ve teknik çalışmaların çevirisine odaklanılmıştır.

1723 yılında Çin’deki yabancı misyonerlerin kovulması ile Çinceye yapılan çeviriler de yüz yıldan uzun bir süre durmuştur (Zuyi 2001: 380). Afyon Savaşı’nı¹⁰ (1839-1842) takiben Hristiyan misyonerlerin Çin’e yeniden gelmeleri ile bu durgunluk sona ermiştir. Yabancı misyonerler ilk olarak bilim ve teknik çevirilerinde baskın olmuşlardır, ancak Çin ya da yabancı üniversitelerde yetişen Çinli çevirmenler daha sonra yavaş yavaş Batı düşüncesini yayma işini devralmışlardır. Qing Hanedanı’nın sonlarına doğru birçok Batı romanının Çinceye çevrilmesi ile bu dönem Çin çeviri tarihindeki üçüncü zirve dönemi olarak kabul edilmiştir.

Bu dönemin bilinen en meşhur çevirmeni, yaklaşık olarak 160 edebi eseri Çinceye çeviren ve Çin’de edebi çevirinin öncüsü olarak kabul edilen, Lin Shu (林纾 1852-1924)’dur. Kendisi hiçbir yabancı dili bilmemesine rağmen tercüman asistanları aracılığı ile çevirilerini gerçekleştirmiştir (Zhong 2003). Dickens’ın “*The Old Curiosity Shop*” isimli eserinin çevirisinde Lin Shu kendisini şu şekilde tanımlamaktadır:

“Benim herhangi bir yabancı dil bilgim yoktur. Metinleri benim için tercüme eden birkaç beyefendinin yardımı olmadan tercüman olarak adlandırılamazdım. Bana onlar tercüme etti ben de onların tercümelerini yazdım. Onlar durduğu zaman ben de kalemimi bıraktım. Dört saatlik bir işten sonra 6000 kelime üretebildik. Hatalı ya da kaba tercümelerim kabul gördüğü için çok şanslıyım¹¹” (1914).

Lin’in çevirilerinde birçok hata ve yanlış yorum vardır, ancak yine de klasik Çince yazmada o kadar iyidir ki onun çevirileri de döneminin en iyisi olarak kabul edilmiştir (Zhong 2003). Lin Shu, çevirilerindeki özellikle kısaltmalarda orijinal iyileştirmeler yapmıştır (Kenan 2002: 178). Bu özelliği onun eserlerini tartışmaya açık hale getirmiştir. Bazıları onu överken, bazı araştırmacılar onun ele aldığı çeviri özgürlüğü anlayışından dolayı eserlerinin çeviri niteliğinde olmadığını, bunun yerine bir tür yeniden yazma olarak nitelendirilebileceğini iddia etmişlerdir. Sinolog Arthur Waley, Lin’in Dickens çevirileri hakkında; “Dickens’ı klasik Çince içerisine sokmak görünüşe göre anlamsız, garip bir girişimdir, ancak sonuç anlamsız değildir. Dickens hiç şüphesiz ki oldukça farklı ve bana göre çok iyi bir yazardır. Bütün ayrıntılar, mübalağalar ve kontrolsüz boşboğazlık kaybolmuş. İşte mizah orada, ancak o kadar uyumlu ve dikkatli bir şekilde değiştirilmiş ki Dickens’ın kontrolsüz bir coşkuyla bozduğu her noktayı Lin Shu sessiz ve etkili bir şekilde yapıyor” (Lung 2004: 176) yorumunu yapmıştır.

1920 yıllarında sadakati savunan ve aralarında meşhur yazar Lu Xun’un da bulunduğu bir grup, Lin Shu’nun çevirileri ile alay etmişlerdir. Bunun üzerine çevirileri, 1963 yılında Qian

¹⁰ I. Afyon Savaşı: 1839-1842 yıllarında İngiltere’nin ticari açığını kapatmak amacıyla Hindistan’dan aldığı afyonu, çay karşılığında Çin’e satması ve Çin’in buna dur dediği noktada iki ülke arasında başlayan savaştır. Bu savaş Batılı devletlerin Çin’de ticaret ayrıcalıkları kazanmalarıyla sonuçlanmıştır.

¹¹ 予不審西文，其勉強廁身于譯界者，恃二三君子，為余口述其詞，余耳受而手追之，聲已筆止，日區四小時，得文字六千言。其間疵謬百出，乃蒙海內名公，不鄙穢其徑率而收之，此予之大幸也。

Zhongshu (钱钟书 1910-1998) tarafından yayınlanan “林紓的翻譯 (*Lin Shu de Fanyi/ Lin Shu's Translations*)” isimli makaleye kadar unutulmuştur. O tarihten itibaren Lin Shu'nun çevirilerine olan ilgi yeniden canlanmış ve 1981 yılında çevirilerinden on tanesi tekrar basılmıştır (Lung 2004: 176). En önemli çalışmaları arasında “*Tom Amcanın Kulübesi*” , “*David Copperfield*” ve “*Hamlet*” yer almaktadır.

Yan Fu (严复 1854-1921) da bu dönemin saygı duyulan bir diğer çevirmenidir. Çevirisini yaptığı eserler arasında Adam Smith'in “*Wealth of Nations*”, J.S. Mills'in “*On Liberty*” ve Herbert Spencer'in “*Study of Sociology*” vardır. Bunların yanı sıra Yan Fu özellikle Darwin'i Çinli okuyuculara tanıtan Thomas Huxley'in “*Evolution and Ethics*” isimli eserini çevirmesi ile meşhurdur. Çeviri için bahsettiği “sadakat, anlaşılabilirlik ve zarafet (信达雅)” kuramını da bu eser çevirisinde ortaya atmıştır (Chan 2004: 4). Bu üç kriter Çin'de çeviri faaliyetleri ve teorilerinin gelişimini uzun süre etkilemiştir, ancak bunlar arasında “zarafet” yorumu Yan Fu'nun kendi döneminde bile tartışmalara neden olmuştur. Onun bu üç kriteri birbirlerinden ayrı olarak düşünülmemeli, aksine birbirlerini tamamlayıcı olarak görülmelidir. İlk ilke olan “sadakat” anlamda eşdeğerliği vurgularken, ikinci kriter “anlaşılabilirlik” metinde açıklık ve netliği, üçüncü kriter “zarafet” ise okuyucuya metni şevkle okuma hissiyatını verme gerekliliği ve klasik Çincenin göze hitap eden hat sanatını vurgulamaktadır, ancak ne yazık ki birçok Çinli çeviri teorisyeni ve konu üzerine çalışan araştırmacılar ilk olarak “zarafet” üzerine odaklanmışlardır (Nida 2001: 1).

Çin'de dili etkileyen bir diğer gelişme ise “4 Mayıs Kültür Hareketi (五四運動)”dir. 4 Mayıs Hareketi, Çin'in Shandong eyaleti üzerinde bazı haklara sahip olan Almanya'nın mevcut haklarını Japonya'ya devrettiği Versay Barış Antlaşması'nı ve Çin hükümetinin bu antlaşmaya gösterdiği zayıf tepkisini protesto eden öğrenci gösteriyle başlayan kültürel ve siyasi bir harekettir. 4 Mayıs 1919 tarihinde başkent Pekin'de başlayan bu hareket, toplumun alt ve orta tabakasını da etkisi altına alması nedeniyle geniş çaplı bir toplum hareketi haline gelmiştir (Chiang 2017: 41). Zamanla toplumun siyaset, kültür, eğitim, sanat alanlarına da etki eden bu hareket, bir yandan yüzünü batıya dönmüş diğer yandan ise milliyetçi düşüncelerle ülkesini koruma içgüdüsüne sahip olan gençler için sağlam bir dayanak olmuştur. Edebiyatta da modernleşmenin başlangıcı olarak kabul edilen bu süreçte geleneksel düşünce anlayışları bırakılarak, dilde sadeleşmeye gidilmiştir. Edebî çeviri de 1919 yılındaki 4 Mayıs Kültür Hareketi'nden 1949 yılına kadar Çin'e yabancı edebiyatın tanıtılmasına ve Çin edebiyatının gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu dönemdeki çevirmenler, Qing Hanedanı dönemindeki çevirmenlerle kıyaslandığında hangi eserlerin tercüme edileceği konusunda çok daha seçici davranmışlardır. Bu sayede edebî çevirilerin sayısı ve kalitesi oldukça artmıştır. Yabancı yazarlardan ve uluslardan birçok değerli eser Çinceye tercüme edilmiştir. Çevirilerini gerçekleştirmeden önce çoğu çevirmen kaynak dilleri ve edebi teorileri öğrenmiş, edebi üslubun aktarılmasındaki önemin farkına varmışlardır. Yazınsal çevirideki profesyonelliğin artması çeviri kalitesinin de doğru oranda artmasına yardımcı olmuştur.

Çeviri koşullarındaki en önemli gelişme dilsel değişimlerdir. Çin'de 4 Mayıs Kültür Hareketi'nden önce, edebî yazma ve çeviride dil “wen yan wen (文言文)” denilen Klasik Çince kullanılarak yapılmıştır, ancak kültür hareketinden sonra edebî yazma ve çeviride daha basit ve

kolay anlaşılır “Bai Hua (白话)” denilen yerel Çince kullanılmaya başlanmıştır. Yerel Çincenin kullanılması ise Çince çevirilerin okuyucu kitlesini arttırmıştır. Çeviri teorileri, özellikle de edebî çeviri teorileri, yoğun miktarda edebî eserin çevrildiği bu dönemde gelişmiştir. Çevirinin gereklilikleri, çevrilebilirlik ve çevrilemezlik, çeviri ve edebi yazma arasındaki ilişki, çeviri kalitesinin artırılması gibi bazı çeviri sorunları çevirmenler tarafından bu dönemde ele alınıp incelenmiştir. Her şeye rağmen edebi ve serbest çeviri günümüzde hâlâ en çok tartışılan çeviri teorisi konularındır.

Lu Xun (鲁迅 1881-1936) 14 ülkeden, 200’den fazla çevirdiği eserle bu noktada bahsetmeden geçemeyeceğimiz Çin’in en meşhur yazarlarından biridir (Zhong 2003). Onun dilbilimciler, politikacılar ve Komünist Parti lideri Qu Qiubai (瞿秋白 1899-1935) ile çeviri üzerine yaptığı yazışmalar, Çin’de çeviri teorisinin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır (Chan 2001: 205). Lu Xun’un Lin Shu gibi serbest çeviri eğiliminde olanlara karşı tepkisi, onun “sadakate” verdiği önemi açıkça gözler önüne sermektedir (Chan 2001: 200). Ona göre bir çevirinin değeri, onun orijinaline sadıklığından anlaşılabilir. Çevirilerin asıl amacının yabancı ülkelerin kültürel yapıları ve sosyal yaşamlarını Çin’e tanıtmak olduğu konusunda ısrar etmiştir. Okurlara yabancı kültürleri tanıtan bir çeviri eserde, o kültürü taşıyan egzotik bir atmosfer olması gerektiğini savunmuştur. Çevirisini yaptığı çalışmalardan birinde: “Bir çeviri hem okunabilir, hem de orijinal metnin tarzını yansıtır nitelikte olmalıdır.” ifadelerinde bulunmuştur (Zhong 2003). O kendisini orijinal metne daha sadık olabilmek için katı bir edebî çeviriye adanmış ve çevirilerinde anlaşılabilirliği ve akıcılığı sağlamak için hedef dilden kelime ya da kelime öbeklerini ödünç almak isteyenlere karşı çıkmıştır (Chan 2001: 205). Onun en ünlü vecizesi: “Sadık olmayı pürüzsüz olmaya tercih ederim (寧信而不順).” şeklindedir.

1920’lerin sonunda Komünist Parti’nin lideri olan Qu Qiubai (瞿秋白 1899-1935) aynı zamanda bir dilbilimci, gazeteci ve politikacıdır (Kang 2003: 89). Onun Çin’de çok etkili olan çeviri konusundaki görüşleri, bir çeviri teorisi geliştirmesine de yardımcı olmuştur. Kendisi Rus edebiyatından bazı eserleri Çinceye çeviren ilk çevirmenlerden biridir. Onun çevirileri anlamda sadakat, sözdizimsel yapı ve orijinal stile bağlı yazım açısından oldukça değerlidir. Lu Xun gibi o da, çevirmenlerin orijinal metne sadık olmaları gerektiğine inanmıştır. Qu ayrıca Çin dilini zenginleştirmek için yabancı dillerden kelime ve ifadeleri Çinceye yedirmeye çalışmıştır. Bu düşüncesini, “*çeviri, orijinalin içeriğini Çinli okuyuculara tanıtmamanın yanı sıra yeni ve modern bir Çince yaratmamıza yardımcı olan eylemdir*” şeklindeki açıklamasından anlamak mümkündür (Chan 2001: 205). Kendisi ayrıca Yan Fu’nun kriterleri ile ters düşen çevirmenlerden biridir. Yan Fu’nun klasik Çince ile çeviri dili ve stili hakkındaki yorumunun, zamanın sosyal kalkınması ile ters düştüğünü belirtmektedir. Lu Xun’a yazdığı bir mektubunda Yan Fu’nun klasik Çince görüşünü kullanarak, sadakat ve anlaşılabilirliğin sağlanamayacağını belirtmiştir (Zhong 2003). O ayrıca anlaşılabilirliğin sadakatten daha önemli olduğunu savunanlara da karşı gelerek, çevirmenlerin asıl sadakati sağlamak için bazen anlaşılabilirlikten feragat etmeleri gerektiğini savunmuştur.

1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla çeviri, teknik ve bilimsel alanların yanı sıra komünist eserlerin tercümelerine odaklanılan yeni bir döneme girmeye başlamıştır. Bu dönemdeki yazınsal çeviriler genellikle Sovyetler Birliği ve diğer komünist ülkelerin

eserlerinden oluşmaktadır. “*Tom Amcanın Kulübesi*” ve “*Oliver Twist*” gibi kapitalist toplumların karanlık taraflarını tasvir eden bazı Batılı çalışmaların çevirilerine de izin verilmiştir.

Ne yazık ki yetkililerin ne tür çalışmaların yazılabileceği ya da tercüme edilebileceği hakkındaki ciddi kısıtlamalarından ötürü, Halk Cumhuriyeti dönemine geçildiğinde Çin’de yayınlanan edebi eserlerin çevirisinde azalma görülmüştür (Zhang 2008: 27). Bu dönemde çağdaş Çin hakkındaki yazılara sadece sosyalist gerçeklik çerçevesinde izin verilmiştir. Mao 1942 yılında “Edebiyat ve Sanat Üzerine Yan’an Konferansı”nda, yeni devlette edebiyat ve sanatın önemine değinmiştir, ancak 1962 yılında edebi eser üretimi tüm yıl için sadece 42 roman yayını şeklinde olmuştur (Yang 1988: 14). Yani Kültür Devrimi’nin (无产阶级文化大革命 1966–1976)¹² dehşet verici olayları, kültürel faaliyetleri daha fazla kısıtlamıştır.

Günümüzde hâlâ varlığını sürdüren çeviri faaliyetleri Komünist rejim tarafından başlatılmıştır. Marx ve Lenin’in eserlerinin çevirilerine 1949–1950 yıllarında başlanmıştır. Marx-Lenin eserlerinin tercüme bürosu 1949 yılında kurulmuştur. 1950’lerde büyük miktarda bilimsel ve teknik eser Çinceye çevrilmiştir. 1970’lerde Çin Birleşmiş Milletlerin üyesi olduktan sonra çevirmenlerin çoğu, Birleşmiş Milletler belgelerinin çevirileriyle ilgilenmeye başlamışlardır (Zhong 2003).

Kültür Devrimi’nin sona ermesinden iki yıl sonra yani 1978 yılında, Çin reform politikalarını kabul etmiştir. Bunlar sadece ekonomik politikaları etkilemekle kalmamış, aynı zamanda kültürel alanlar da dâhil olmak üzere toplumun her alanını etkilemişlerdir. Hızla büyüyen ekonomi ile daha donanımlı çevirmenler ve rehberlere her alanda, özellikle hükümet tarafından ayrıcalıklı politikaların uygulandığı, ekonomik kalkınmayı büyük ölçüde teşvik eden kıyı gelişim bölgelerinde ihtiyaç duyulmuştur. Edebi çeviri şunda sözde Çin-Sovyet denilen ve 1960’ların başlarında iki ülkenin Komünist partileri arasındaki ilişkilerin kopması nedeniyle küçülmüş olan Sovyetler Birliği yerine, Amerika ve Avrupa çalışmalarına yoğunlaşmıştır (McDougall 1997: 8). Yabancı eserlere olan özel ilgiden dolayı, dilbilimciler Çinli okuyucuların ilgilerini dikkatle incelemeksizin, son zamanlarda yayınlanan yabancı edebiyat eserlerini çevirmek için görevlendirilmişlerdir. Özellikle yabancı kısa hikâyelerin çevirileri üzerine yoğunlaşmış olan edebiyat dergileri, gençler arasında popüler hale gelmiştir.

Günümüzde çevirinin temel konuları; çeviri ilkeleri, kriterleri ve yöntemleri olmaya devam etmektedir. Bazı çalışmalarda Yan Fu ve onun üç çeviri kriteri yeni yol ve yöntemlerle yorumlanmasına rağmen, hâlâ etkili bir şekilde görülmektedir.

Son olarak mevcut duruma bakacak olursak, bugün Çin’de Batı ve diğer yabancı literatürleri en çok satanlar listesine göre sınıflandırmak çok popülerdir. Çin’in çok satanlar listelerinde Batı kitaplarının yer almasına nazaran, aynı anda Amerika Amazon kitap mağazasının en çok satanlar listesindeki ilk 100 kitap arasında Çin eserleri mevcut değildir. Bunun ilk nedeni Çinceye İngilizceye daha az kitap çevrilmesinden kaynaklı olabilmektedir. Her yıl, Çinli yayıncılar Çinceye yüzlerce kitap çevirirken, Çince kitapların çok az bir kısmı

¹² (Büyük Proleter) Kültür Devrimi, Komünist parti genel sekreteri Mao Zedong’un iktidarda olduğu 1966-1976 yılları içinde Çin Devrimi’nin ruhunu yeniden canlandırmak için başlattığı harekettir.

diğer dillere çevrilmektedir. Bunun en büyük nedeni ise Çince den diğer dillere çeviri yapabilecek nitelikli tercümanların azlığıdır. Çok az sayıda Çince eserin tercüme edilmesinden dolayı, Çin edebiyatı hâlâ Batıda tam olarak bilinmemektedir.

Sonuç

Çeviri, ülkelerin tarihine ışık tutan uzun soluklu bir olgudur. Sadece bir milletin tarihine ışık tutmakla kalmaz, onun diğer milletler tarafından tanınıp anlaşılmasına da yardım ederek kültürlerarası bir köprü niteliği taşır. Bu köprünün sağlıklı kurulabilmesi açısından üzerinde uzun zamandır çalışmalar yapılan çeviribilim, çevirilerin nasıl yapılacağı konusunda araştırmacılara birçok çeviri stratejisi önermektedir. Kendi içinde daha fazla detaya sahip olan bu stratejilerden genellikle en sık başvurulanlar kaynak metne bağlılığı vurgulayan “sadık” çeviri ve erek kültüre bağlılığı vurgulayan “serbest” çeviri anlayışıdır. Bu iki yöntem somut çıktılara bakıldığında her ne kadar biçimsel olarak farklılıklar gösterse de aslında amaç aynıdır. Diller arasındaki gramatik yapı farklılıkları bizleri bazen serbest çeviriye mecbur kılsa da bu yöntemdeki amaç da yine erek kültürde, kaynak metnin özünü yansıtabilmektir. Yani birebir sadık bir çeviri anlayışı ile erek kültürde anlaşılamayacaksa, ölçülü serbest bir çeviri ile anlaşılabilirliği yakalamak mümkündür.

Çin, kültürünü diline yoğun şekilde yansıtmış bir ülkedir. Uzun bir tarihi geçmişe sahip olması da onu diğer ülkelerin gözünde merak ve ilgi odağı haline getirmiştir. Bu nedendir ki bu ülkeyi anlama doğrultusunda çeviri, hem Çin hem de onu tanımak isteyen ülkeler açısından önemli bir konuma sahiptir. Çünkü Çin, tarihi kayıtları içerisinde diğer ülkelerin de siyasi, ekonomik tarihi geçmişlerini barındırır. Bu doğrultuda Çince den yapılan çeviriler edebi, tarihi, siyasi ve politik amaçları da beraber getirir demek mümkündür. Bu amaçlar doğrultusunda yapılan çevirilerde de bir fayda sağlayabilmek için anlaşılabilirliği yakalayabilmek oldukça önemlidir. Çince gerek net bir alfabesinin olmaması, gerek hecelere dayanan karakterleri ile Batı dillerinden oldukça farklı ve zor bir dildir. Bu iki durum göz önünde bulundurulduğunda Çince den yapılan çevirileri de belli çeviri kalıplarına sokmak neredeyse imkânsızdır. Dildeki yapısal durum farklarından dolayı Çince den “birebir” çeviri yapıldığında anlamsal bütünlük sağlanamamakta, “serbest” çeviri yapıldığında ise yine anlamsal bütünlük bozulabilmekte, tam bir anlam kargaşası yaşanabilmektedir. Kısacası Çince den yapılan bir eser çevirisi için tek bir çeviri kuramından ziyade, farklı çeviri stratejilerinin uygulanması kaynak metnin ana fikrinin hedef kültüre aktarılmasında daha anlaşılır sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır. Çeviride tek bir yöntemin kullanılmak istenmesi ise çevirmene, onun hedef ve erek dil-kültür bilgisine olduğu kadar çevrilecek metne de bağlıdır. Bir metnin nasıl ki siyasi, hukuk, bilimsel, edebi gibi türleri varsa, bu türlere uygulanan çeviri stratejilerinin de çeşitleri vardır. Bu karar verme sürecinde ise önemli nokta çevirmendir.

Çin yazısının yıllarca uğramış olduğu sadeleştirme evreleri göz önünde bulundurulduğunda bu ülkenin tarihi kayıtlarının çevirisinin zorluğu da ortaya çıkmaktadır. Yazının sürekli değişime girmesi Çin’in ekonomik ve sosyal bazı alanlarda yer yer geri düşmesine neden olsa da, ülkenin günümüz ekonomisi ve gelişmeleri tartışılmaz niteliktedir. Unutmamak gerekir ki Batının da yoğun ilgisine maruz kalan Çin, her boyutuyla üzerine sayfalarca araştırma yapılan ve kitaplar yazılan bir ülke olmaya devam etmektedir.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre, “Çin Dili ve Yazılı Çeviri Tarihine Genel Bir Bakış” adlı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; ULAKBİM TR Dizin ölçütlerine göre çalışmada etik kurul onayını gerektiren herhangi bir veri toplama ihtiyacı duyulmamıştır.

Kaynakça

- Chan, Leo Tak-hung (2001). “What’s Modern in Chinese Translation Theory? Lu Xun and the Debates on Literalism and Foreignization in the May Fourth Period”. *TTR: Traduction, Terminologie, Rédaction*, 14 (2): 195-223.
- Chan, Leo Tak-hung (2004). *Twentieth-Century Chinese Translation Theory: Modes, issues and debates*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Chan, Sin-wai (2009). *A Chronology of Translation in China and the West: From the Legendary period to 2004*. Hong Kong: The Chinese University Press.
- Chaofen, Sun (2006). *Chinese: A Linguistic Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chiang, Gonca Ünal (2017/1). “4 Mayıs Hareketi ve Çin Edebiyatında Modernleşme: Modern Çin Edebiyatının Öncüsü Zhu Ziqing ve Unutulmaz Eseri “Beiying””. *Folklor/Edebiyat*. 23(89): 41-58.
- Coblin, Weldon South (2000). “A Brief History of Mandarin”. *Journal of the American Oriental Society*, 120 (4): 537-552.
- Dickens, Charles (1914). *The Old Curiosity Shop*, The Chinese Translation of Charles Dickens by Lin Shu & Wei Yi. China: Shangwu Press (商務印書館).
- Escarpit, Robert (1987). *Literary Sociology*. Hefei: Anhui Literature and Art Publishing House.
- Fidan, Giray (2011). *Çin Dili ve Çince Dilbilgisi*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Kang, Liu (2003). *Globalization and Cultural Trends in China*. USA: University of Hawaii Press.
- Kenan, Lin (2002). “Translation as a Catalyst for Social Change in China”. *Translation and Power*. Ed. Maria Tymoczko & Edwin Gentzler. USA: University of Massachusetts Press. 160-183.
- Kırilen, Gürhan (2016). *Çin Dili*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Klöpfer, Rolf (1967). *Die Theorie der literarischen Übersetzung* (Edebi Çevirinin Kuramı). München: Romanische- deutscher Sprachbereich.
- Lung, Rachel (2004). The Oral Translator’s “Visibility”: The Chinese Translation of David Copperfield by Lin Shu and Wei Yi. *TTR: traduction, terminologie, rédaction*, vol. 17, No: 2.
- McDougall, Bonnie-Kam, Louie (1997). *The literature of China in the twentieth century*. London: C. Hurst & Co.

- Nanqiu, Li (2006). *中国科学翻译史 (Zhongguo Kexue Fanyishi)*. Anhui, Hefei: Zhongguo Kexue Jishu Daxue Yayınları.
- Ni, Liangkang (2004). “On the Embarrassment of a Translation”. *Du Shu*. 11: 90-97.
- Nida, Eugene (2001). *Contexts in Translating*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Thompson, John (2006). *Introduction to The World's Major Religions: Buddhism*. Westport CT: Greenwood Press.
- Wang, Li (2011). *汉语史稿 (Hanyu Shigao)*. Pekin: Zhonghua Shuju.
- Yang, Lan (1988). *Chinese Fiction of the Cultural Revolution*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- Zhang, Rui (2008). *The cinema of Feng Xiaogang: Commercialization and Censorship in Chinese Cinema after 1989*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- Zhong, Weihe (2003). “An Overview of Translation in China: Practice and Theory”. *Translation Journal*, 7 (2). <https://translationjournal.net/journal/24china.htm> [23.05.2021].
- Zhou, Cezong-Zhou Yangshan (1988). *五四运动与中国(知识分子与中国的现代化) (Wu Si Yundong Yu Zhongguo (Zhishifenzi Yu Zhongguo De Xiandaihua))*. Taipei: Shebao Wenhua Yayınları.
- Zuyi, Ma (2001). “A History of Translation in China”. *An Encyclopaedia of Translation: Chinese- English, English- Chinese*. Ed. Sin-wai Chan & David Pollard. Hong Kong: The Chinese University Press. 373-387.